

3. századi pénzt. A feltárás során mind a törmelékes rétegben, mind a mellette levő barna, murvaszemcsés rétegben, illetve a törmelékes alatti barna, szemcsés rétegben került elő pénz, ezek kora is a 2–3. sz. közé tehető. Számos esetben találtunk a tetőfedő téglát rögzítő vasszeget – esetenként a tegulában is. A leletanyaghoz több vas-, bronz-, illetve üvegtöredék tartozik, illetve mécsesek, gyöngyök. A törmelékben levő kőanyag döntő része építőanyag, de több töredéket gyűjtöttünk, amelyen faragás nyoma észlelhető. A szórvány anyag részét képezi egy faragott oszloptöredék is.

Az épület kora az előkerült leletanyag alapján a Kr. u. 2–3. sz. közé keltezhető, és nem zárható ki a D-i szektornak utólagos hozzáépítése sem.

CSIRKE ORSOLYA

297. Őr határa

(Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) B, N, Kö

MOL 29. lh. (Páskom): 2007. április 16-án terepjárás során egy faszor, egy út és egy csatorna szögletében húzódó lapos dombháton találtuk a lelőhelyet. Tőle DK-re mély mocsaras rész volt, a domb DNy-ról ÉK felé emelkedett. A lelőhely kiterjedését 250×240 m-re becsültük, amelyből a vezeték az előzetes felmérés alapján kb. 162 m-t érint. Neolit településnek határoztuk meg. A lelőhelyet a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2008. március 7-én adta át. A humuszolást felügyelet mellett április 4-én végeztük.

MOL 30. lh. (Páskom): 2007. április 16-án terepjárás során, a 29. sz. lelőhelytől ÉK-re, mintegy 200 m-re egy jobban kiemelkedő dombon kevés leletet gyűjtöttünk. A 31. sz. lelőhelyet Ny-ról határoló dűlőút másik –Ny-i – oldalán a táblában egy kissé ovális, sárga homokos domb D-re eső „nyúlványán” és elsősorban a domb K-i lejtőjén találtunk cserepeket. A dombot több mély, vízállásos rész övezi. A lelőhely kiterjedését 315×210 m-re becsültük, amelyből a vezeték az előzetes felmérés alapján kb. 150 m-t érint. Bronzkori településre utaló nyomokat regisztráltunk. A lelőhelyet a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2008. március 7-én adta át; a humuszolást felügyelet mellett 2008. április 6–7-én végezték.

MOL 31. lh. (Forduló-dűlő): A 30. lelőhelytől kb. 450 m-re egy kisebb, feltárásított kiemelkedésen találtunk cserepeket. A két dűlőút által közrezárt sarkon egy mélyedés látszik, melyet kifli alakban övez egy kisebb magaslat. A MOL-vezetékől Őr felé egy É–D-i magaslat húzódik. A lelőhely kiterjedését 310×110 m-re becsültük, amelyből a vezeték az előzetes felmérés alapján kb. 252 m-t érint. A leletek középkori településre utaltak. A lelőhelyet a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2008. április 15-én adta át. A humuszolást felügyelet mellett április 7–8-án végeztük.

MOL 32. lh. (Őri-tag): Terepjárásunk során az Őri (III/5)-folyás és a Cinkó-réti szivárgó által bezárt háromszögben kötött, fekete talajú, alacsony É–D-i dombháton találtuk a lelőhelyet. A mély részeken

nem voltak már leletek, csak a dombon. Az Őri-folyás partján a MOL-vezeték 85. számú táblája áll. Attól Vaja irányában a következő tábla még rajta áll a lelőhelyen. A terepjárásakor kukoricával volt beültetve a domb, a tárcsázott sötét homokban alig-alig lehetett észrevenni a leleteket. A lelőhely kiterjedését 320×170 m-re becsültük, amelyből a vezeték az előzetes felmérés alapján kb. 264 m-t érint. Feltehetőleg népvándorlás kori(?) település. A humuszolás előtti detektoros keresés során egy ólomgombot? találtunk. A humuszolást felügyelet mellett 2008. április 11–12-én végeztük.

Munkatársak: Bacskai István, Bakos János.

ISTVÁNOVITS ESZTER

298. Őrtilos, Szent Mihály-hegy (Zrínyi-Újvár)

(Somogy megye) Kú, Tő

A 2006 óta zajló kutatás célja a Zrínyi-Újvár 1664-es ostroma nyomainak felkutatása. Mivel a vár lokalizációja vitatott, az ostrom nyomainak feltárásával indirekt módon határozhatjuk meg a vár helyét. Másrészt, a hazai gyakorlatban egyedülálló módon lehetőségünk van egy török kori ostrom nyomainak feltárására.

2006 nyarán megkezdődött a topográfiai felmérés, talajfúrásokat végeztünk a várakozás helyzetének tisztázása érdekében, a várakozás feltételezett külső pereménél elkészült egy kutatóárok és az ostrom során kilőtt puszkagolyók megtalálása és helyzete alapján azonosítottuk a várakozás K-i végének külső peremét, valamint a török ostromterület nyomait.

2007. július 17–22. között tovább folytatódtak a topográfiai mérések. A munkacsoport több mint 1000 mérési pontot rögzített, melynek eredményeként elkészült a terület K-i és középső részének 50 cm-es felbontású szintvonalas térképe.

2007. július 23–29. között a szőlő területén talajfúrással terveztük vizsgálni a török ostromsáncok nyomait, azonban a száraz időjárás miatt a fúró nem tudott behatolni a talajba, így két kutatóárkot mélyítettünk. A felső 40 cm-es réteg homogén, humuszos, a talajművelés által bolygatott volt. Ez alatt löszös homok következett. A 2. sz. árok mélyítése során ólom puszkagolyó és vas kartácsgolyó került elő. Ez jelezte, hogy nagy valószínűséggel egy ostromárkot sikerült megfognunk török kori feltöltéssel. 90 cm mélyen egy markáns, sötét színű humuszos sáv jelezte az árok oldalát.

A műszeres leletfelderítést kiterjesztettük a Tóth István szőlőjétől D-re húzódó vegyes művelésű területre, és a hegy K-i oldalára. A D-i oldalon, D-i irányban egyre ritkulva jelentkeztek a puszkagolyók, jelezve, hogy távolodunk az ostrom harci zónájától.

A K-i oldalon a szőlő alatti lejtőt borító akácok területén kézigránát méretű üreges vasgolyók repeszai kerültek elő, de puszkagolyók nem. A domborzat miatt ezt a területet a várból nem lehetett puszkával belőni, ezért a leletek tanúsága szerint nagy úrméretű mozsárágyúból kézigránátokat lőttek ide. A takarást egy dombgerinc

okozza. Amikor a gerinc vonalát átvizsgáltuk, előkerültek a puszkagolyók. Ez volt az a terület, ahol az ostromlók a roham során kibukkantak a domb takarásából.

2008. március 3–5. között, kihasználva a lomb nélküli időszakot, terepbejárást és műszeres leletfelderítést folytattunk. A munkába bevontuk a MH 1. Tűzszerész és Hadihajós ezred tűzszerész járőrét, akik bombakereső műszerrel vizsgálták át a területet. Ez a készülék a nagyobb mélységben elhelyezkedő fémtárgyakat mutatja ki.

A szőlő átvizsgálása során a K-i oldalon nagy űrméretű mozsárágyú bombák repeszei kerültek elő. A 2006-os feltárás idején itt már találtunk egy 4 cm vastag repeszdarabot. Valószínűleg ennek a bombának került elő még néhány darabja, de további 6 és 3 cm vastag repeszeket is találtunk, egy helyen pedig különböző falvastagságú darabokat depózva. Valószínűleg olyan célpont helyezkedett el itt, amire több lövést is leadtak. A repeszek több különböző űrméretű mozsárágyú jelenlétére engednek következtetni. A depót valószínűleg a talajművelés során előkerült darabok lerakásával hozták létre.

A 2007–2008-as kutatási időszakban az alábbi leletanyag került elő: 1 kb. 3 fontos ágyúgolyó; 10 átlagosan 4 cm falvastagságú, nagy űrméretű mozsár bomba-repezs; 25 vas kézigránát-repezs (kb. 7 cm átmérőjű, üreges vasgömbök darabjai) 45 különböző átmérőjű ólom puszkagolyó.

NÉGYESI LAJOS – KÖLTŐ LÁSZLÓ

299. Paks-Cseresznyépuszta, Akalacs, Bíbic-hegy (Tolna megye) Á, Kk

Cseresznyépusztától ÉNy-ra, egy nemrég kivágott erdő helyén végeztem helyszíni szemlét 2008. január végén. A terület az 1960-as évekig ismert fekvésű, de azóta beerdősült középkori Akalacs falu közelében fekszik. A már újraterelített erdő rész a pusztán is átfolyó patak Ny-i felén kb. 300 m hosszan húzódik. A felszínen kevés a tűztől kormos Árpád-kori kerámiát gyűjtöttem. Az erdőtől É-ra, fűvel és erdőfoltokkal borított területen néhány apró, középkori oldaltöredéket figyeltem meg vakondtúrásokban, ezzel szemben, a patak K-i felén pedig egy fiatal akácban két középkori tégladarabot találtam. A kevés téglamagarázata lehet, hogy a templomromot a 18. sz. végén elhordták, helyén szőlőt telepítettek, maradékára pedig az 1960-as években előbb barackost, majd erdőt ültettek.

K. NÉMETH ANDRÁS

300. Paks, Erzsébet Szálló (Tolna megye) Ó, Tő, Ű

A Paks óvárosában található Erzsébet Szálló rekonstrukciós munkáihoz kapcsolódó régészeti felügyelet során az épület udvarának ÉK-i részén létesítendő mélygarázs helyén, kb. 2,5 m mélységben 2008. május és június

folyamán végzett mentőásatáson 900 m²-en 42 régészeti objektumot dokumentáltunk. Az őskort 8, a török kort 28, a 19. századot 3 objektum képviselte, 3 objektum kora pedig ismeretlen.

A legintenzívebb a török kori megtelepedés: ebből a korból származik egy enyhén a földbe süllyesztett falú, közepén fapadlójú munkagödörrel ellátott, megújított kemencéjű ház, egy lejtős lemenetelű, ovális alakú, mély pince és egy-egy ácsolt faszerkezetes illetve ásott kút, valamint 19, többnyire szabályos, kerek vagy ovális szájú gödör illetve két téglalap alakú, függőleges falú, lapos aljú, mély tárolóverem.

A 19. századból maradt ránk egy nagyméretű, téglalap alakú, szabályos rézsűs szélű verem. Alján hosszanti irányban gerenda futott végig, oldalait növényi anyaggal (talán gyékénnyel) takarták le, betöltése nagy mennyiségű újkori kerámiát (köztük több habán töredéket) tartalmazott. Egy ovális gödör betöltésének felső részéből henger alakú, klasszicista cserépkályha töredékeit bontottuk ki.

A négy, szórványosan előkerült sír közül három bizonyosan a hódoltság korára keltezhető. Közülük kettőt egy nagy mennyiségű vastárgyat (csákányfokos, fokosbalta, sarkantyúk, kengyel stb.) tartalmazó gödör betöltésének tetejére, szabálytalan helyzetben temettek el, ami haláluk erőszakos voltát valószínűsíti.

Munkatárs: dr. Váradyné Péterfi Zsuzsanna.

K. NÉMETH ANDRÁS

301. Paks-Gyapa, Templomdomb

(Tolna megye) Kk

A Paksi család által valószínűleg a 15. sz. második felében építettett, írott forrásokból, légi fotóról és felszíni leletek révén is ismert, fallal körülvett nemesi udvarház területén végeztem szondázó ásatást 2008. június 30. és július 8 között. Három, összesen 55 m hosszú kutatóárkunkban egyetlen, igen sekélyen megmaradt alapfalszakasz mellett mindössze egy kiszedett alapárkot, valamint néhány keskeny árkot és sekély, leletmentes gödörrel találtunk. A jelenségek kis száma, az épület maradványainak a terület nagyfokú kopása és a 19. sz. végi anyagnyerő célzatú ásatás feltehető romboló hatása miatt bekövetkezett erőteljes pusztulása, valamint a felszíni leletekhez képest meglepően kevés és jellegetlen leletanyag miatt az ásatást a tervezettnél korábban befejeztük.

K. NÉMETH ANDRÁS

302. Paks-Gyapa, M6 TO-15. lelőhely

(Tolna megye) U, R, B, V, LT, Ró, A

A lelőhely Gyapa község K-i határában, a Vörös malom-patak D-i partján és a patakhoz legközelebb fekvő platón terül el. A megelőző feltárást 2008. április 7. és október 15. között az ELTE Régészettudományi Intézete végezte az épülő M6 autópálya Tolna megyei szakaszán.